

تأثیر مدارس جامعه ی اسلامی در سیاست های جمعیتی و باروری

پریسا صادقی گوغری

دانشگاه آزاد اسلامی

المیرا پور حیدری

آموزش و پرورش

چکیده

از دیر باز تمامی ادیان چه آسمانی و چه غیر آسمانی تأثیر بسیاری در تصمیم گیری های مهم زندگی اجتماعی و فردی داشته است . یکی از مسائلی که دین و مدارس به عنوان مروجین دین در آن تأثیر بسزایی داشتند، مباحث مربوط به جمعیت و مسائل جمعیتی است . از آنجایی که فرهنگ هر کشوری و هر دوره تأثیر مستقیمی از دین می گیرد و مدارس و مراکز آموزشی نقش مهمی در ترویج این فرهنگ دارند . در فرهنگ ایرانی و اسلامی توجه زیادی به مسئله ی افزایش مولید و باروری زیاد شده است و مدارس نیز به عنوان یک عضو تأثیر گذار در جامعه می توانند باعث پیشرفت یا عدم پیشرفت این فرهنگ در جامعه شوند . در متون دینی ، کاهش جمعیت به طور کلی مورد مذمت قرار گرفته است و افزایش جمعیت همواره مورد تأکید بوده است . در دنیای امروز آموزش به عنوان یکی از مهمترین ابزار های تأثیر گذار بر رفتار های جمعیتی شناخته می شود .

هدف از بررسی در تحقیق حاضر شناخت تأثیر مدارس جامعه ی اسلامی در سیاست های جمعیتی و باروری است . که برای دستیابی به این هدف از روش کتابخانه ای استفاده شده است .

کلید واژه : جمعیت ، افزایش ، سیاست های جمعیتی ، اسلام ، مدارس ، آموزش

مقدمه

جمعیت یکی از مولفه های توسعه جوامع است و سیاست های جمعیتی و تغییر در ساخت و ترکیب جمعیت به صورت های مختلفی تعریف شده است. پاول دمنی سیاست های جمعیتی را ترتیبات نهادی یا برنامه های تغییرات جمعیتی تاثیر می گذارند. ویکس سیاست های جمعیتی را نوعی استراتژی برای دستیابی به الگوی خاصی از تغییرات تعریف می کند. (علینی، ۱۳۹۴)

بحث از جمعیت و پویایی و ابعاد آن یعنی میزان رشد یا میزان کاهش جمعیت، مهاجرت و مسائل این چنینی به شدت از محیط و بستر اجتماعی تاثیر می گیرد. پیشرفت و تکامل از مهمترین خواسته های هر جامعه ای است. جمعیت و افزایش اصولی جمعیت تاثیر بسیاری در پیشرفت جامعه دارد. در جامعه ای اسلامی که بسیاری از ارتباطات و برخوردها بر اساس باور و اعتقادات مذهبی صورت می گیرد لازم است مدارس که مروج فرهنگ اسلامی هستند به بحث افزایش جمعیت و فرزندآوری در کنار سایر ادارات تلاش جدی و موثر داشته باشند. دگرگونی ساخت جامعه ایران و رواج شهرنشینی از یکسو و شتاب پویایی اجتماعی و جغرافیایی از سوی دیگر تاثیر شگرفی در خانواده های ایرانی بخشیده و ویژگی این نهاد را از دیدگاه رفتار و اندیشه تغییر داده است (ترابی و همکاران ۱۳۹۸). زمزمه کنترل جمعیت که از سال ۱۳۶۸ آغاز شد، کم کم به چنان همههم و موجی تبدیل شد که حتی دولت و مجلس را تحت تاثیر قرار داد تا سرانجام لایحه ای از سوی دولت برای محدود کردن موالید در خانواده های تحت پوشش دولت و اجبار ایشان به کنترل جمعیت به مجلس فرستاده شده بود، از سوی نمایندگان مجلس مورد تصویب قرار گرفت. (سوختانلو و همکاران ۱۳۹۲) باروری افراد شدیداً با فرهنگ ها و اعتقادات و ارزش های افراد آن جامعه عجین شده است و لزوماً بررسی رفتار باروری با توجه به عناصر مختلف فرهنگی نمایان می گردد و باید تمامی برنامه ریزی ها به ویژه برنامه های تنظیم خانواده که در ارتباط مستقیم با باروری قرار دارد مبتنی بر شرایط خاص فرهنگی و اجتماعی آن جامع باشد. (پژوهان و همکاران ۱۳۹۴) ایران یک حکومت دینی است. حکومت دینی نمیتواند نسبت به اولویت های دینی بی تفاوت باشد. تنظیم خانواده از نظر دینی میتواند در چهارچوب مزبور قرار گیرد. حکومت اسلامی می تواند متناسب با شرایط و نیاز های خود، مساله کنترل جمعیت و مسائل وابسته به آن را مدیریت کند. (سیم فروش و همکاران ۱۳۹۴). مدارس به عنوان مرجع اصلی و رسمی آموزش می توانند تاثیر بسیاری در آموزش مسائل جمعیتی و فرزندآوری داشته باشند.

بیان مسئله

مسئله ی کاهش جمعیت و مشکلات ناشی از منفی شدن رشد جمعیت و خطراتی را که به دنبال دارد و مشکل عدم نیروی کار در شرایطی که روز به روز جامعه در حال صنعتی شدن است و نیاز به نیروی کار بیشتر میشود، بسیار محسوس و مورد نظر اندیشمندان و سیاستیون است. این روزها این مسئله مطرح می شود که دیگر از سیاست های جمعیتی گذشته پیروی نشود اما باید توجه داشت که سیاست های جمعیتی باید با تحولات و ساختار جمعیتی موجود در هر کشوری طراحی و همواره ارزیابی شود. این ارزیابی ها که نشان می دهد باید سیاست جدیدی تدوین و اجرا شود بدون مطالعه و شناخت دقیق مسائل جمعیتی نمی توان سیاست های جمعیتی جامع و پایداری طراحی کرد (پژوهان و همکاران ۱۳۹۴) در نیم قرن اخیر تغییرات بنیادی در تعداد اعضا خانواده ایرانی محسوس بوده است و در دهه ی اخیر با توجه به کاهش محسوس جمعیت جوان به یک معضل تبدیل شده است. کاهش آمار زاد و ولد و باروری علاوه بر تاثیری که بر رشد جمعیت گذاشته است ساختار جمعیت را از وضعیت جوانی خارج و به وضعیت سالخورده سوق داده است. به همین جهت جمعیت ایران رو به پیری می رود و متأسفانه ما در سال های نه چندان دور با بحران کمبود نیروی جوان و افزایش سالخوردگان مواجه هستیم. طبق اعلام بانک جهانی نرخ جمعیت ایران از سال ۲۰۲۵ به زیر یک درصد خواهد رسید (کلانتری و همکاران ۹۴). بنابر این امروزه کاهش گرایش به فرزندآوری مانند

تاخیر در ازدواج و خیلی از مسائل دیگر، به فهرست مسائل اجتماعی پیوسته است که می بایست مورد بررسی قرار گرفته شود و راه حلی برای آن پیدا شود زیرا با عنایت به تغییرات گسترده ی جمعیتی در طی سه دهه گذشته و مسائل و چالش های جمعیتی ناشی از آن، کاهش سطح باروری تاثیر قاطعی بر میزان رشد، ترکیب و ساختار جمعیتی و تعدیل شتاب افزایش تعداد جمعیت خواهد داشت. (عنایت و همکاران، ۱۳۹۲)

نقش مدارس در آگاهی بخشی جمعیتی

مدارس از مهم ترین نهادهای اجتماعی و فرهنگی در هر جامعه ای به حساب می آیند. در جوامع اسلامی، مدارس به عنوان نهادهای دینی و آموزشی وظیفه دارند تا آموزه های دینی را به طور خاص در زمینه خانواده و فرزندآوری به دانش آموزان منتقل کنند. در متون دینی اسلامی، تأکید زیادی بر افزایش جمعیت، خانواده بزرگ و تربیت نسل های مؤمن و بافضیلت شده است. مدارس می توانند با آموزش مفاهیم دینی مرتبط با باروری، نقش مؤثری در تغییر نگرش دانش آموزان نسبت به خانواده و فرزندآوری ایفا کنند.

سیاست های جمعیتی یک کشور می توانند تحت تأثیر فرهنگ و ارزش های دینی و اجتماعی قرار گیرند. در بسیاری از کشورها، مدارس می توانند با آموزش صحیح و تأکید بر اهمیت جمعیت در متون دینی، سیاست های جمعیتی کشور را ترویج دهند. این سیاست ها ممکن است شامل تشویق به ازدواج زود هنگام، حمایت از خانواده های بزرگ، و ترویج مفاهیم مربوط به مسئولیت پذیری در قبال نسل های آینده باشد. مدارس اسلامی به ویژه در این راستا می توانند با همکاری نهادهای دینی، برنامه های آموزشی خاصی طراحی کنند که به آگاهی و تصمیم گیری صحیح اولیا در مورد باروری کمک کند.

با وجود تأکید زیاد بر آموزه های دینی در زمینه باروری و خانواده، چالش هایی نیز در مسیر تحقق این اهداف وجود دارد. یکی از چالش ها، تضاد ممکن بین سیاست های جمعیتی مدرن و آموزه های دینی است. به عنوان مثال، ممکن است برخی از سیاست های دولت های مدرن در زمینه کنترل جمعیت با آموزه های دینی در تضاد باشد. در عین حال، فرصت هایی نیز وجود دارد تا مدارس اسلامی با به کارگیری برنامه های آموزشی مناسب، نگرش های جدیدی را در خصوص جمعیت و باروری در نسل جوان ایجاد کنند.

مطالعات تجربی پژوهش

پژوهشگران بسیاری به تحلیل فرزندآوری و تغییرات جمعیت پرداخته اند به عنوان مثال در پژوهشی سوختانلو و همکاران (۱۳۹۲) در مقاله ای تحت عنوان ((تحدید نسل شیعه : تهدید جامعه ایران (عدل کاهش جمعیت و پیامد های آن) بیان کردند ، که سیاست گذاری های جمعیتی با توصیه کشور های غربی و با حمایت سازمان های بین المللی در ایران اجرا شده است ، امروزه باعث تهدید نسل شیعه شده است و نرخ رشد جمعیت ایران را به شدت کاهش داده است . عوامل زیادی همچون : دفاع از حقوق برابر زن و مرد ، سیاه نشان دادن فرزندان ، خطرات بهداشتی و اقتصادی ، اشتغال مادران و... در کاهش رشد جمعیت شیعه تاثیر گذاشته است . امروزه که خطرات تحدید نسل و کنترل آن مشخص شده است ، لازم است تا با حمایت از خانواده های ایرانی و آگاه سازی آنان از اهداف دشمنان زمینه مبارزه با این تهدید اجتماعی و ملی را فراهم آوریم .

همچنین اعتمادی (۱۳۹۸) در مقاله ای تحت عنوان (نقش افزایش جمعیت در اقتدار ملی) افزایش جمعیت را سبب افزایش اقتدار ملی و کاهش جمعیت را سبب آسیب اقتدار ملی می داند . افزایش جمعیت سالمندان را نیز آسیب میداند و سبب آسیب پذیری جامعه میداند . و اجرایی شدن برنامه تنظیم خانواده را در حقیقت اجرایی شدن گام به گام نقشه دشمنان در کاهش جمعیت ایران و خارج کردن ساختار سنی جمعیت ایران از وضعیت جوانی به طرف سالخوردگی است .

در تحقیقی دیگر میر هاشمی و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله ای تحت عنوان (تبیین و بررسی دیدگاه های مستنبط از آیات و روایات در مورد سیاست راهبردی تکثیر موالید و افزایش جمعیت در اسلام) طلب فرزند و کثرت نسل را برای مسلمانان مطلوب

میدانند و بر اساس آموزه های اسلامی قطعا اولویت با تکثیر نسل مسلمانان است مگر این که ضرورتی آن را منتفی کند . همچنین سیاست های مرتبط با مساله جمعیت در آیات و روایات اسلامی ، از جمله تشویق به ازدواج به موقع و مذموم بودن تجرد ، تشویق به ازدواج آسان ، تاکید بر تمایل فطری به فرزند آوری و افزایش کمی و کیفی جمعیت می توان سیاست راهبردی جمعیت در اسلام را ، اجرایی کرد .

فرزند آوری از دیدگاه اسلامی و دینی

در متون دینی و اسلامی نسبت به تکثیر نسل و فرزند آوری سفارشات بسیاری شده است که به تعدادی از آن ها اشاره می شود :

امام صادق (ع) به نقل از رسول الله (ص) می فرماید : فرزندآوری بسیار داشته باشید ، که من فردا به واسطه فراوانی شما بر سایر امت ها افتخار می کنم (کلینی ۱۴۰۷)

از نظر اسلام ، ازدواج به عنوان عامل اصلی افزایش جمعیت ، بهترین عامل نجات یک جوان از آلودگی هاست ، زیرا هوا های آدمی تحت قید و بند در آمده و دیگر اعضا از لغزش مصون مانده و آدمی در هنگام فشار غریزه ، به محرم راز و همسرش نزدیک شده و خود را اقناع می کند همانگونه که پیامبر اکرم حضرت محمد مصطفی (ص) فرموده اند : ((هر کس ازدواج کند نصف دینش را حفظ کرده است)) .

طبق دین اسلام زیاد شدن جمعیت تنها ابزاری برای تامین قدرت نظام سیاسی و اقتصادی جامعه یا منافع مادی برای پدر و مادر نیست ، بلکه به دلیل ارزش و جایگاه والای آن در اسلام است که مورد توجه خاص قرار گرفته است ، چنانکه رسول اکرم (ص) فرموده است : ((هنگامی که زن باردار می شود ، همانند روزه دار شب زنده دار و مجاهد در راه خدا با جان و مال است و هنگامی که وضع حمل می کند آنقدر اجر و پاداش دارد که قابل توصیف نیست و اگر در این مدت از دنیا رود ، همانند شهید است و زمانی که به نوزادش شیر می دهد ، با هر مکیدن شیر به او اجر آزاد کردن یک اسیر از نسل حضرت اسماعیل (ع) را می دهند و تمام گناهانش آمرزیده می شود . (محمد بن علی صدوق ، الامالی) پیامبر اکرم (ص) در حدیثی می فرماید : ((با زن مهربان و فرزند اور ازدواج کنید ، زیرا من در روز قیامت به زیادی شما بر سایر امت ها افتخار می کنم)) . (بحار الانوار ج ۱۰۰) عده ای به دلایل اقتصادی از ازدواج و فرزند آوری سر باز می زنند امام صادق (ع) در حدیثی می فرماید : ((کسی که ازدواج و فرزند آوری را به دلیل ترس از فقر ترک کند ، به خداند بد گمان است)) . (وسائل الشیعه ، جلد ۲۰)

عوامل کاهش جمعیت در ایران

بررسی های انجام شده نشان می دهد که برخی از عوامل کاهش جمعیت عبارتند از : ۱. تمایل به زندگی مجردی ۲. بالا رفتن سن ازدواج ۳. عدم تمایل به داشتن فرزند ۴. گرایش به تک فرزندی یا دو فرزندی ۵. رشد طلاق ۶. آمار بالای تلفات در اثر تصادفات و سوانح و بیماری ۷. اجرای برنامه های تنظیم خانواده ۸. اشتغال مادران ۹. دغدغه تربیت فرزند (محمدي لائینی و همکاران ، ۱۳۹۳) رواج تجمل و دوری از قناعت ، رواج روابط باز دختر و پسر ، مشکلات اقتصادی و معیشتی مثل تهیه ملزومات زندگی و مسکن و

از طرفی در دهه ۱۳۶۰ و ۱۳۷۰ ، سیاستهای کنترل جمعیت و برنامه های تنظیم خانواده توسط دولت با هدف کاهش رشد جمعیت به اجرا در آمد . این سیاست ها تاثیرات زیادی بر روی جمعیت و تمایل به فرزند آوری در ایران داشته و هنوز هم آثار آن قابل مشاهده است . از جمله دلایل کاهش جمعیت می باشد .

سیاست های کشورهای غربی جهت کاهش جمعیت مسلمانان و ایرانیان

غرب به خوبی دریافته است که جمعیت مهمترین عامل قدرت در کشور هاست . از این رو ماموریت خود را در کشور های مسلمان و رو به توسعه ، تحت پوشش هایی مانند (آژانس صندوق جمعیت) از سال ها پیش آغاز کرده است . این صندوق که به سازمان ملل وابسته است ، فعالیت خود را در ایران قبل از انقلاب آغاز کرد و تا به امروز تحت عناوینی چون تنظیم خانواده ، حقوق زنان ، بهداشت مادر و کودک دنبال کرده است . هدف اصلی این آژانس ، چه در ایران و چه در دیگر کشور های مسلمان ، پایین نگه داشتن نرخ رشد جمعیت بوده است . (اعتمادی ، ۱۳۹۸)

هدف اصلی سیاست های جمعیتی در کشور های اسلامی ، کاهش میزان رشد طبیعی جمعیت است که این هدف از طریق کاهش سطح زاد و ولد صورت می گیرد . کشور های غربی و در راس آنها آمریکا برای ایجاد تعادل جمعیتی به نفع خود و به عنوان یکی از سیاست های راهبردی در دکتین دفاع ملی و سیاست خارجی ، به کاهش رشد جمعیت جهان سوم به خصوص کشور های اسلامی پرداخته اند و عمده فعالیت های کنترلی آمریکا بر این کشور ها از طریق صندوق بین المللی پول و آژانس های سازمان ملل متحد ، از جمله صندوق کودکان ملل متحد ، صندوق جمعیت ، سازمان بهداشت جهانی ، سازمان کشاورزی و تغذیه بین المللی صورت می گیرد . (سوختانلو ، ۱۳۹۲)

عوامل تاثیر گذار بر نرخ باروری :

- عوامل جمعیتی مانند سن ازدواج ، میزان تحصیلات زنان ، میزان اشتغال زنان ، تعداد فرزندان خانواده بر تعداد فرزندان در خانواده تاثیر دارد . در جامعه ای که سن ازدواج به موقع باشد ، تحصیلات زن و مرد آگاهانه باشد ، اشتغال اصولی و متناسب با جنسیت باشد معمولا میل به فرزند آوری بیشتر است . در مقابل زمانی که سن ازدواج بالا می رود و تحصیلات فقط مدرک گرایی باشد ، تقسیم شغل بدون در نظر گرفتن محدودیت های جنسیتی باشد بی شک میل به فرزند آوری کاهش میابد .
- عوامل اقتصادی مانند درآمد خانواده ، نوع شغل پدر و مادر ، هزینه های مربوط به فرزند آوری (هزینه های بارداری ، زایمان ، آموزش و...) وضعیت اقتصادی کشور ، وضعیت مسکن ، وضعیت وسایل نقلیه (ماشین شخصی ، هزینه وسایل حما و نقل عمومی) سیاست هایی نظیر رایانه ، ارگان های حمایتی و ... بر تعداد فرزندان خانواده تاثیر دارند . در جوامعی که افراد داری شغل مناسب با درآمد کافی متناسب با مسائلی مانند تورم در سطح جامعه هستند ، هزینه های بارداری و زایمان کنترل شده و تحت حمایت دولت باشد ، آموزش فراگیر و قابل دسترسی برای تمام افراد جامعه در (روستا و شهر) و هزینه ی آموزش دولتی باشد ، اقتصاد کشور به دور تشنج و تغییرات مداوم و ناگهانی باشد ، مسکن و خرید و اجاره مسکن مقرون به صرفه باشد و کمبود فضا نباشد ، وضعیت حمل و نقل مناسب و در دسترس باشد میل به فرزند آوری بیشتر است در مقابل در جوامعی که ثبات اقتصادی وجود ندارد و مردم مرتبا اضطراب تغییرات اقتصادی را دارند ، وضعیت خرید و اجاره مسکن سخت و هزینه بر است ، آموزش اصولی و همگانی و ارزانی وجود ندارد میل به فرزند آوری کم است .
- عوامل اجتماعی و سیاسی: مثل سیاست های دولتی مبنی بر تشویق به فرزند آوری یا فرزند کمتر ، ثبات سیاسی و امنیت داخلی و خارجی (جنگ ، تحریم) وضعیت شغلی و امید به آینده ، دسترسی به تحصیلات رایگان برای کودکان و وضعیت دانشگاه بر تعداد فرزندان تاثیر دارد . معمولا مردم در شرایطی که جنگ ، قحطی و... وجود دارد یا وضعیت اشتغال دچار نابسامانی است ، دانشگاه ها قادر به پاسخگویی نیاز جامعه نیستند ، میل کمی به فرزند آوری دارند در مقابل در شرایطی که آرامش و امنیت در کشور حاکم است شغل و در آمد مناسب است و دانشگاه ها به اندازه جمعیت پاسخگوی نیاز هستند میل به فرزندآوری بیشتر است .

- عوامل فرهنگی مثل جو فرهنگی حاکم بر جامعه، جو دینی و مذهبی حاکم بر جامعه، میزان تحصیلات پدر و مادر توانایی یا عدم توانایی هماهنگی بین کار منزل و کار بیرون و... بر تعداد فرزندان تاثیر دارد. معمولاً در جوامع ای که مردم تعصبات و گرایشات دینی قوی تری دارند، تحصیلات آگاهانه است و افراد توانایی کنترل شرایط داخل و خارج از منزل را دارند نرخ زاد و ولد بیشتر است و برعکس در جوامعی که مردم از دین سرد شده اند، گرایشات مذهبی ضعیف است، تحصیلات در حد مدرک است میل به فرزند آوری کمتر است.
- رواج دیدگاه های فمینیستی: فمینیسم عمده ترین عامل بدبختی و تبعیض زنان و دختران را کانون خانواده و ازدواج و مادر شدن می داند. از نظر آنان پابندی زنان به مسائل خانوادگی و تعهد زنان نسبت به ازدواج و تربیت فرزندان، باعث نابودی حقوقشان و بدبختی آنها در طول تاریخ بوده است. بنابراین زنان برای رهایی از این بدبختی و عقب ماندگی نباید ازدواج کنند. فمیست ها نقش پدر و مادر را در جامعه زیر سوال برده اند (سوختانلو و همکاران، ۱۳۹۲)

اهمیت آموزش در مدارس

نقش اساسی مدارس در شکل دهی به افکار و نگرش های نسل جوان همواره مورد تایید است. سند تحول بنیادین نیز به همین علت به تربیت تمام ساحتی همان سال های نخست تحصیل تاکید دارد و به گفته ی محققان، دانش آموزان بیشترین تاثیر را در پذیرش ارزش های اجتماعی و رفتاری از محیط مدرسه می پذیرند زیرا: مدرسه یکی از مهمترین نهاد هایی است که مفاهیم فرهنگی، اجتماعی و دینی را انتقال می دهد. یکی از اصول کلیدی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ترویج ارزش های اسلامی و فرهنگ دینی تحت عنوان ساحت اعتقادی و تربیتی است. در این راستا، سند بر اهمیت خانواده و نقش آن در جامعه اسلامی تاکید دارد و آن را به عنوان اولین و مهمترین نهاد تربیتی می داند که می تواند ارزشها و باورهای اسلامی را به نسل آینده منتقل کند. در این زمینه یکی از وظایف آموزش و پرورش آماده سازی دانش آموزان برای پذیرش نقش های خانوادگی و اجتماعی در آینده است. این سند تاکید دارد که دانش آموزان باید به گونه ای آموزش ببینند که به ارزش های خانوادگی پایبند باشند و تمایل به ازدواج به موقع و فرزند آوری داشته باشند. همچنین مدارس باید از ابتدا مسائلی مانند مسئولیت پذیری، ارتباط موثر، حل مسئله و مدیریت احساسات را به دانش آموزان بیاموزد تا در آینده بتوانند نقش های خانوادگی مانند پدر و مادر را به خوبی ایفا کنند و به ارزش ها و عقاید دینی نسبت به خانواده و فرزند آوری پایبند باشند. همچنین مدارس باید با سایر نهاد فرهنگی و اجتماعی جهت برگزاری کارگاه ها و دوره های آموزشی مشترک با هدف ترویج فرهنگ ازدواج، خانواده گرایی، حفظ قداست زن، و فرزند آوری شکل بگیرد سند تحول پیشنهاد می کند که مدارس باید برنامه های آموزشی و فرهنگی متنوعی با همکاری سایر نهاد ها برای دانش آموزان و والدین در نظر بگیرند تا نگرش مثبت تری نسبت به تشکیل خانواده ایجاد شود.

راهکار ایجاد میل به فرزند آوری های

۱. ایجاد حس امید به زندگی در خانواده ها: دانش آموزان به عنوان فرزند یک خانواده عضوی مهم و تاثیر گذار در خانواده های ایرانی و اسلامی هستند. یک خانواده طبق آموزه های اسلام و فرهنگ ایرانی علاقه و احترام زیادی به فرزندان دارد از این رو فرزندان می توانند ترویج کننده یک فرهنگ باشند در خانواده ها. از این منظر وظیفه ی مدرسه به عنوان یک کانون تاثیر گذار این است که میل به زندگی، امید به آینده، امید به بهبود اوضاع، تشریح شرایط موجود و... امید را به دانش آموزان القا کنند و دانش آموزان اشاعه دهنده ی این امید و فرهنگ در خانواده ها باشند.
۲. ترویج فرهنگ دوری از تجمل و ساده زیستی: در فرهنگ اسلامی امت اسلام بسیار به ساده زیستی دعوت شده اند برای مثال خداوند در قرآن کریم می فرماید ((لا تمدن عینیک الی ما متعنا به ازواجنا منهم و لا تحزن علیهم و اخفض جناحک للمومنین)) (حجر: ۸۸) و به آنچه ما دسته هایی از آنان (کافران) را بدان برخورداری ساخته ایم، چشم مدوز و بر ایشان اندوه مخور و مال خویش را برای مومنان فرو گستر.

۳. هم چنین در احادیث بسیاری ائمه و پیشوایان دینی مسلمانان را به ساده زیستی دعوت می کنند برای مثال در حدیثی امام علی (ع) در رابطه با قناعت می فرمایند: ((خوشا به حال کسی که به یاد معاد باشد و برای روز حساب کار کند و با قناعت زندگی کند و از خدا خوشنود باشد.)) (نهج البلاغه ، حکمت ۴۴) از این رو ترویج فرهنگ ساده زیستی بر هر مسلمانی لازم است. مدارس نیز می توانند با آموزش مسائل مربوط به صرفه جویی ، قناعت و... و نهادینه کردن آن از کودکی برای دانش آموزان هم به عادت شدن این سبک زندگی کمک کنند ، هم باعث فرهنگ سازی خانواده ها شوند و هم اینکه نسلی را تربیت می کنند که در آینده در زندگی و محیط کاری این صفات پسندیده را در زندگی به کار می گیرند. تجملات مادی که امروزه گریبان گیر اکثر خانواده ها شده ، باعث شده است، که باعث شده هزینه های خانواده ها به طرز چشمگیری افزایش پیدا کنند و اکثر خانواده ها نتوانند جوابگوی نیاز فرزندان باشند از این رو از فرزند آوری اجتناب می کنند. نهادینه شدن و اشاعه فرهنگ ساده زیستی و دوری از تجمل می تواند هزینه های خانواده ها را پایین آورده و میل به فرزند آوری را بیشتر سازد.

۴. اهمیت به نقش زن و جایگاه مادر در خانواده : نقش و اهمیت مادر در تمام فرهنگ ها آنچنان محسوس است که بشر تاکنون نتوانسته است جایگزینی برای مادر بیاورد. در دین اسلام نیز بر خلاف باور کاذبی که برخی از منحرفان فراگیر ساخته اند به زن و نقش آن توجه بسیاری شده است. برای مثال امام صادق (ع) در حدیثی می فرمایند: ((اکثر الخیر فی النساء. بیشترین خیر و برکت همراه با زنان است)) (وسائل، جلد ۱۴) همچنین پیرامون ستایش زنان و احترام با آنان نیز دین اسلام تأکیدات بسیاری کرده است. برای مثال پیامبر (ص) در حدیثی می فرمایند: ((الرجل راع علی اهل بینه و کل راع مسئول عن رعیتة. مرد نگهبان و سرپرست خانواده است و هر سرپرستی مسئول رعیت خویش است.)) (عوالی اللثالی ، جلد ۱) در اینجا مغرضان به دین زن را به رعیت تفسیر کرده که اختیاری از خود ندارد بر مدارس لازم است که اینچنین تعبیراتی را که باعث شده مردم دین اسلام را دین زن ستیز می دانند را اینچنین شبهات و مشکلاتی را با هوشیاری از سنین پایین تبیین کرده و با پاسخ راسخ و تفسیر به موقع احادیث و آیات این سو گیری اشتباه را تصحیح سازد و زنان را دلگرم به دینی سازد که در بین تمامی ادیان بیشترین ارزش و اعتبار را به زنان داده است و هر کجا که امتیاز بیشتری به مردان داده شده است صرفا به دلیل حفاظت از روحیه لطیف زنانه و جسم او بوده و این امتیازات ملاک برتری برای مردان نیست. زمانی که زنان و دختران ما از سنین پایین کودکی با ارزش و اهمیت خود و نقش مهم خود در خانواده و اجتماع آشنا شوند بیشتر از قبل برای خانواده خود تلاش کرده ، نقش مادری را بهتر ایفا می کنند و فرزند آوری را رسالت مهم خود در کنار سایر وظایف می دانند و این محقق نمی شود مگر با آموزش های اصولی از سنین ابتدایی ، چرا که چیزی که از سنین پایین آموزش داده شود در وجود آدمی آنچنان نهادینه می شود که تغییر آن سخت اتفاق می افتد.

۵. ترویج ازدواج به موقع : امروزه عوامل بسیاری مثل ادامه تحصیل ، شرایط شغلی ، روابط باز دختر و پسر ، دیدن شکست و زندگی نامطلوب دیگران ، عدم تعهد افراد به زندگی ، فرار از پذیرش مسئولیت ، فرهنگ اشتباه و بسیاری مسائل دیگر سبب تاخیر در سن ازدواج شده است و این مهم تاثیر بسیاری در نرخ و سن باروری دارد بسیاری از خانواده ها تک فرزندی را دوست ندارند اما به دلیل تاخیری که سن ازدواج آنان اتفاق افتاده و خطرات بارداری در سن بالا و یا تفاوت سنی بالا پدر و مادر از آوردن فرزند بعدی سر باز میزنند. برای حل این مشکل مدارس باید بجای تبلیغ یک بعدی تحصیلات بیشتر به جنبه های دیگر تحصیل در کنار خانواده نیز تاکید کنند با ترویج ساده زیستی مشکلات کاری و سخت گیری را کاهش دهند. روابط باز دختر و پسر و ارضا نیاز های عاطفی و جنسی در چارچوب این روابط خطرات جدی را برای جامعه به بار می آورد از این رو لازم است مضرات این روابط با روشنگری و به دور از خشونت و تهدید به دانش آموزان آموزش داده شود ، مدارس نقش بسیاری و ترویج فرهنگ امید به زندگی دارند دانش آموزان باید بیاموزند شکست دیگران در یک مسیر به معنی شکست آنان نیست بلکه باید از شکست دیگران تجربه کسب کنند

تأثیرات و آسیب های کاهش جمعیت

جمعیت جوان موتور اقتصاد یک کشور است . کشوری که دچار پیری جمعیت میشود به ناچار با کمبود نیروی کار مواجه می شود . و تمام بخش های علمی ، فناوری ، اقتصادی ، تولید کشور دچار آسیب خواهد شد . این کمبود نیرو باعث می شود دولت نتواند از تمام ظرفیت های تولیدی ، زیرساخت ها و امکانات خود بهره برداری و استفاده کند در نتیجه با کاهش تولیدات ، کاهش صادرات ، افزایش واردات و افزایش وابستگی مواجه خواهد شد . از طرفی افزایش جمعیت سالمندان کشور را در برابر تهدیدات نظامی آسیب پذیر می کند به گونه ای که یا توان مقابله در برابر تهاجمات نظامی را ندارد یا مجبور به سازش تحمیل شده برای فرار از بحران ها می شود . در واقع جامعه ای در سطوح بین المللی دارای قدرت بیشتری است که جمعیت جوان بیشتری دارد . کشوری که دچار پیری باشد توانایی مقابله ی مقتدرانه با تهدیدات بیگانگان را خواهد داشت . ما در شرایطی هستیم که جمهوری اسلامی مرتبا و آشکارا مورد تهدید اقتصادی و نظامی قرار می گیرد اگر کشور نیروی جوتن جهت تولید نداشته باشد و قدرت نظامی نیز به وابسته پیری جمعیت پایین بیاید ابرقدرت هایی که در پی زمین زدن کشور هستند به نقشه های شومشان نزدیکتر خواهد شد لذا مسئله ی افزایش جمعیت برای کشوری مانند ایران از مهمترین و حیاتی ترین مسائل است .

بررسی تجربیات کشور های مختلف

سیاست های جمعیتی در کشور های مختلف تأثیرات متنوعی بر جنبه های اجتماعی ، اقتصادی ، و فرهنگی آن کشور ها دارد . این سیاست ها معمولا برای کنترل رشد جمعیت ، بهبود کیفیت زندگی ، یا رسیدگی به چالش های مرتبط با ساختار جمعیتی (مانند سالمندی جمعیت یا کاهش نیروی کار) طراحی می شوند در ادامه به بررسی تأثیرات سیاست های جمعیتی در کشور های مختلف می پردازیم :

۱. چین ، سیاست تک فرزندی و سپس سیاست دو یا سه فرزندی

هدف : کاهش رشد جمعیت و کنترل بر منابع محدود .

تأثیرات مثبت : کاهش رشد سریع جمعیت و کنترل منابع طبیعی ، توسعه اقتصادی سریع تر به دلیل کاهش وابستگی اقتصادی به سایر کشور ها و استفاده از منابع داخلی کشور ،

تأثیرات منفی : افزایش تعداد سالمندان ، عدم تعادل جنسیتی به دلیل ترجیح فرزند پسر ، کاهش نیروی کار جوان و تهدید رشد اقتصادی در بلند مدت .

نیجه : در سال های اخیر ، سیاست های تسهیل فرزند آوری (دو و سه فرزندی) برای مقابله با این مشکل تصویب شده است .

۲. فرانسه – سیاست های تشویقی فرزندآوری

هدف : افزایش نرخ زاد و ولد برای جلوگیری از سالمندی جمعیت .

ابزار ها و راهکار های اجرایی سازی سیاست های افزایش جمعیت : مزایای مالی برای خانواده های پر جمعیت ، مرخصی زایمان طولانی مدت و حمایت از والدین شاغل ، خدمات مهد کودک یارانه ای و...

تأثیرات : افزایش نسبی نرخ باروری ، بهبود تعامل بین کار و زندگی برای خانواده ها ، کاهش فشار سالمندی بر نظام تامین اجتماعی .

۳. هند – سیاست کنترل جمعیت

هدف : مدیریت رشد سریع جمعیت

ابزار ها و راهکار های اجرایی سازی : برنامه های آگاهی بخش در مورد پیشگیری از بارداری ، فراهم سازی خدمات بهداشتی و توزیع وسایل پیشگیری رایگان ،

تاثیرات : کاهش نرخ زاد و ولد در برخی مناطق ، چالش های فرهنگی و مقاومت اجتماعی در مناطق سنتی تر .

از بررسی نتایج سیاست های جمعیتی سایر کشور ها میتوان به این نکته رسید که کاهش جمعیت حتی در کشور های پر جمعیتی مانند چین و هند نیز مخرب بوده و باعث خسارت هایی به کشور می شود لذا باید با استفاده از تجربیات این کشور ها نیز در زمینه کنترل جمعیتی دقت بسیاری صورت گیرد .

نتیجه گیری

آموزه ها و دستورات قرآن و دین درباره تعادل جمعیت و الگوی جمعیتی خانواده ایرانی اسلامی ، شامل ازدواج و تشکیل خانواده ، رفتار در زندگی ، فرزند آوری و تعداد فرزندان (جهت برنامه ریزی در سیستم آموزشی بهترین و کاملترین راه است . فرزند از دیدگاه آموزه های قرآن و عترت نشانه ای از لطف و رحمت الهی و قدرت لایتنهای خداوند است ، افزایش رزق و برکت و تحکیم خانواده ، سعادت دنیا و آخرت با فرزند صالح و مباهات پیامبر اکرم (ص) در روز قیامت است .(سیم فروش و همکاران ۱۳۹۴) تحقیقات انجام شده نشان می دهد که آموزش و فرهنگسازی در مدارس می تواند به عنوان یک راهکار بلند مدت برای افزایش جمعیت و ترویج فرهنگ ازدواج به موقع ، فرزند آوری موثر باشد . در واقع آموزش مدرسه ای می تواند سبب تغییر نگرش و تقویت فرهنگ خانواده محور شود . برنامه آموزشی هدفمند و ارائه به موقع آن می تواند دانش آموزان را به سمت تشکیل خانواده و پذیرش نقش پدر و مادری آگاه سوق دهد . از نگاهی دیگر ارتباط نزدیک بین مدارس و خانواده ها و تنظیم برنامه های آموزشی از قبیل سبک زندگی اسلامی ، آموزش فرزند پروری و ...می تواند به تقویت فرهنگ فرزند آوری کمک کند . این جلسات می تواند سبب ترویج اندیشه و فرهنگ اسلامی مثل قناعت ، فرزند پروری و حفظ جایگاه خانواده و ارزش مادر و در نتیجه تشویق به فرزند آوری شود . با آموزش اصول دینی و فراهم کردن بستر مناسب برای انتقال آموزه های مربوط به خانواده و فرزندآوری ، می توان تاثیر بسزایی در ایجاد تغییرات مثبت سیاست های جمعیتی داشته باشد . این مقاله نشان می دهد که مدارس اسلامی باید به طور موثر به ترویج فرهنگ جمعیتی و باروری از طریق محتوای آموزشی و تعامل با نهاد های دینی بپردازند .

منابع

۱. عثمان طه ، الهی قمشه ای ، مهدی، قرآن کریم ، پیام آزادی ، ۱۳۸۶
۲. شریف الرضی ، محمد بن حسین ، نهج البلاغه ، الهادی ، ۱۳۸۷.
۳. ربانی شیرازی ، عبدالرحیم . حر عاملی ، محمد بن حسن ، وسائل الشیعه ، کتابفروشی اسلامیة ، ۱۳۸۰ جلد ۲۰

۴. مجلسی محمد باقر بن محمد تقی، بحار الانوار، کتابچی ۱۳۸۶، جلد ۱۰۰
۵. محمد بن زین الدین ابن ابی جمهور، عوالی الثالی، آیت اشراق، ۱۳۹۸، جلد ۱
۶. حر عاملی، محمد بن حسن، طبرسی نوری، حسین، رحمتی اراکی، رحمت الله. وسائل الشیعه و مستدرکها، انتشارات اسلامی، ۱۳۹۸، جلد ۱۴.
۷. زارع، حمید. هاشمی، سیده حکیمه. ۱۳۹۲، تاثیر دین بر سیاست های جمعیتی و باروری، نشریه اسلام و علوم اجتماعی، شماره ۱۰
۸. علیئی، محمد ولی، ۱۳۹۴، نقش جمعیت و سیاست های جمعیتی در استحکام ساخت درونی قدرتنظام جمهوری اسلامی ایران، نشریه آفاق امنیت
۹. عارفی گوران، اسماعیل، ۱۳۹۵، عوامل پیشرفت جامعه اسلامی از منظر قرآن کریم و احادیث، نشریه پژوهش نامه علوم انسانی اسلامی، شماره ۵
۱۰. ملکوتی نیا، علی، ۱۴۰۰، راهکار های ایجاد رغبت به فرزند آوری در خانواده، نشریه مبلغان، شماره ۲۶۵
۱۱. باقری، شهلا. مداحی، جواد. لطفی خاجکی، طاهره، ۱۳۹۸، بر ساخت معنایی تاخیر سن ازدواج بر اساس نظریه ی زمینه ای (مورد مطالعه دانشجویان دختر شهر مشهد) نشریه زن در توسعه و سیاست، شماره ۶۳
۱۲. ترابی، فاطمه. شیدایی، رضا. ۱۳۹۸، بررسی عوامل موثر بر گرایش زنان ۴۹-۱۵ ساله ساکن شهر تهران به فرزند آوری کمتر، نشریه مطالعات زن و خانواده، دوره هفتم
۱۳. پژوهان، علی. کمالی ها، آنیثا. ۱۳۹۴، نشریه جامعه پژوهش فرهنگی، سال ششم. شماره ۲
۱۴. کلاتری، صمد. راکعی بناب، ندا. عباس زاده، محمد ۱۳۸۹، بررسی جامعه شناسی گرایش به فرزند آوری و برخی عوامل مرتبط با آن (مورد مطالعه جوانان متأهل شهر تبریز) نشریه جامعه شناسی کاربردی. شماره ۳۷
۱۵. عنایت، حلیمه. پرنیان، لیلا. ۱۳۹۲، مطالعه رابطه جهانی شدن فرهنگی و گرایش به فرزند آوری، نشریه زن و جامعه،
۱۶. سیم فروش، فاطمه. سیم فروش، ناصر. طباطبایی، شیما. ۱۳۹۶. آموزه های قرآن و عترت پیرامون تعادل جمعیت و الگوی جمعیتی خانواده ایرانی اسلامی برای بهره مندی در برنامه های علوم پزشکی، نشریه قرآن و طب، شماره ۱
۱۷. سوختانلو، زهرا. رحمت آبادی، اعظم. ۱۳۹۲. تحدید نسل شیعه: تهدید جامعه ایران (عدل کاهش جمعیت و پیامد های آن)، نشریه معذفت، شماره ۱۸۹.
۱۸. اعتمادی، فاطمه. ۱۳۹۸، نقش افزایش جمعیت در اقتدار ملی، نشریه ره توشه، شماره ۱۱۹
۱۹. میر هاشمی، زهرا سادات. جلیلی کلهری، طاهره. ۱۳۹۶، تبیین و بررسی دیدگاه های مستنبط از آیات و روایات در مورد سیاست راهبردی تکثیر موالید و افزایش جمعیت در اسلام، نشریه مطالعات زن و خانواده، شماره ۲

Abstract

Since ancient times, all religions, whether Abrahamic or non-Abrahamic, have had a significant impact on important social and individual life decisions. One of the issues in which religion and schools, as promoters of religion, have had a profound influence is related to population and demographic matters. As the culture of each country and era is directly influenced by religion, and schools and educational institutions play a crucial role in promoting this culture, in Iranian and Islamic culture, there has been a strong focus on increasing birth rates and population growth. Schools, as an influential part of society, can either promote or hinder this cultural shift within the community. In religious texts, a decrease in population is generally condemned, and population growth has always been emphasized. In today's world, education is recognized as one of the most important tools affecting demographic behavior.

The aim of the present study is to examine the impact of Islamic schools on population policies and fertility. To achieve this goal, a library-based research method has been used.

Keywords: Population, Increase, Population Policies, Islam, Schools, Education